Fondat in 1990
OBSERVATORUL

Florentin Smarandache: “Dincolo de dialectică, paradoxuri și logică binară”. Published online in *Observatorul*, Toronto, Canada, on April, 8th, 2025. https://www.observatorul.com/default.asp?action=articleviewdetail&ID=26492

# Dincolo de dialectică, paradoxuri și logică binară

Florentin Smarandache[1]
[1]Universitatea din New Mexico, Gallup, NM 87301, SUA

**Rezumat.** Filosofia, mult timp definită prin căutarea adevărului, a fost un câmp de luptă al dihotomiilor: adevăr vs. falsitate, materialism vs. idealism, rațiune vs. emoție. Aceste opoziții oferă adesea un cadru pentru înțelegerea discursului filosofic, dar nu reușesc să surprindă nuanțele complete ale realității. Pentru a contesta aceste opoziții binare stricte, am introdus perspectiva neutrosofică în filosofie, înrădăcinată în matematică și logici cu valori multiple.[1] Punând accent pe interrelația dintre afirmare, negare și neutralitate, neutrosofia permite reconcilierea punctelor de vedere aparent ireconciliabile, oferind o nouă lentilă de interpretare a vechilor întrebări filosofice.

**Cuvinte-cheie.** Neutrosofie, Transdisciplinaritate Neutrosofică, Dialectică, Trialectică, Transalectică, Paradoxuri, Multiplicitatea Adevărului, Universalism, Particularism, Hermeneutică, Minte-Corp, Filosofia Filosofiei, Teoria Câmpului Unificat, Integrarea Cunoașterii.

## 1. Introducere

Wittgenstein[2] susține în *Tractatus* că limbajul modelează înțelegerea noastră asupra realității, postulând că structura limbajului reflectă structura lumii [Wittgenstein]. Totuși, chiar și Wittgenstein s-a luptat cu paradoxurile inerente în comunicare, deoarece limbajul adesea nu reușește să surprindă fluiditatea sensului. Neutrosofia extinde această investigație afirmând că adevărul nu este un absolut, ci o multiplicitate. O afirmație, negația ei și spectrul de propoziții intermediare pot deține simultan grade de adevăr, de adevăr parțial sau de falsitate.

## 2. Logici cu valori multiple

Logicile cu valori multiple au apărut ca răspuns la problemele filosofice ale "legii terțului exclus", un principiu fundamental în logica clasică care afirmă că fiecare propoziție este fie adevărată, fie falsă, fără cale de mijloc.

---

[1] Gottwald, Siegfried, “Many-Valued Logic” (*Logică cu valori multiple*), The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Ediția de vară 2022), Edward N. Zalta (ed.), https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/logic-manyvalued. Accesat: 29 mai 2024.

[2] Opera lui Wittgenstein despre limitările limbajului și impactul său asupra înțelegerii lumii este fundamentală în discuțiile despre sens și adevăr în filosofie. Neutrosofia construiește pe această bază prin extinderea ideii de adevăr parțial.

Pentru a aborda aceste preocupări, primele sisteme formale de logică cu valori multiple au fost inițiate în anii 1920 de Jan Łukasiewicz în Polonia și Emil Post în Statele Unite. Munca lor revoluționară a pus bazele unui domeniu în rapidă expansiune, pe măsură ce cercetătorii au recunoscut aplicabilitatea mai largă a sistemelor cu valori multiple la diverse provocări filosofice, matematice și semantice. [Bolc, Borowik]

O dezvoltare semnificativă în acest domeniu a fost logica intuiționistă, care a apărut din întrebări fundamentale despre natura adevărului matematic și abordările constructiviste ale teoriei demonstrației. În mod similar, alte ramuri ale logicii cu valori multiple — cum ar fi logica fuzzy, logica de aproximare și logica probabilistică — au fost dezvoltate pentru a aborda probleme pe care logica binară clasică nu este echipată să le rezolve.

Aceste sisteme permit o raționare mai nuanțată, admițând grade de adevăr, incertitudine și aproximare, făcându-le deosebit de utile în domenii precum inteligența artificială, procesele de luare a deciziilor și modelarea lingvistică.

Fiecare dintre aceste cadre logice cu valori multiple a dat naștere unor sisteme formale distincte, oferind o structură matematică riguroasă pentru a explora și aplica aceste idei în mod eficient.

## 3. Dincolo de dialectică: trialectică și transalectică

În filosofia etică, de pildă, dezbaterile dintre universalism și particularism exemplifică această complexitate. Principiile universale, cum ar fi justiția sau egalitatea, intră adesea în conflict cu particularitățile culturale și contextuale, ducând la tensiuni pe care niciunul dintre poli nu le rezolvă singur.

Dintr-o perspectivă neutrosofică, rezoluția nu constă în a alege una în detrimentul celeilalte, ci în a explora spectrul de suprapuneri parțiale, contradicții și zone neutre care se află între ele.

Această abordare încurajează o viziune mai nuanțată asupra eticii, una care nu este nici complet universală, nici complet particulară, ci recunoaște interacțiunea ambelor drept contribuitori la fel de valizi la o înțelegere mai largă.

Metoda dialectică a lui Hegel[3], care postulează că dezvoltarea ideilor are loc prin reconcilierea contradicțiilor, a fost una dintre cele mai influente contribuții la gândirea filosofică [Hegel]. Cu toate acestea, acest cadru rămâne incomplet, deoarece trece cu vederea rolul potențial al neutralității în procesul dialectic.

Neutrosofia extinde acest cadru într-un model trialectic, unde afirmarea, negarea și neutralitatea coexistă și interacționează într-o relație dinamică. Acest model contestă opoziția rigidă a dialecticii tradiționale și invită la o înțelegere mai cuprinzătoare a modului în care evoluează ideile.

Mai mult, neutrosofia introduce conceptul de transalectică — o înțelegere a ideilor ca parte a unui continuum de interacțiuni, mai degrabă decât opoziții fixe. Această viziune dinamică este deosebit de evidentă în dialogul dintre știință și religie. În timp ce dialectica tradițională poate prezenta știința și religia ca forțe adverse, neutrosofia dezvăluie căutarea lor comună în înțelegerea lumii. Ambele tradiții caută să răspundă la întrebările fundamentale ale

[3] Metoda dialectică a lui Hegel, care se concentrează pe rezolvarea contradicțiilor, este criticată și extinsă de teoria neutrosofică prin introducerea neutralității și trialecticii.

existenței, dar fiecare o face prin metodologii și cadre diferite. Legea complementarității evidențiază modul în care forțele aparent opuse pot lucra împreună, nu doar ca rivali, ci și ca potențiali colaboratori în formarea unei viziuni holistice asupra realității.

## 4. Paradoxul Paradoxurilor

Paradoxurile au fost mult timp o caracteristică centrală a investigației filosofice. Ele prezintă contradicții care contestă înțelegerea noastră asupra realității, așa cum se evidențiază în paradoxurile mișcării ale lui Zenon.[4] Aceste paradoxuri pun la îndoială coerența progresului continuu, deoarece fiecare pas pare să necesite un număr infinit de diviziuni. În loc să caute o rezoluție definitivă prin respingere sau acceptare, neutrosofia încurajează îmbrățișarea paradoxului ca un cadru pentru regândirea continuității în sine.

În economie, această dinamică paradoxală se manifestă în dezbaterea dintre conceptul lui Keynes de "echilibru instabil"[5] și ideea lui Rugină de "dezechilibru stabil".[6] Neutrosofia reconciliază aceste opoziții postulând un sistem dinamic care oscilează între stabilitate și instabilitate. Aici, echilibrul nu este o stare statică, nici un scop final, ci un proces de ajustare perpetuă. Acest lucru este similar cu buclele de *feedback* observate în sistemele ecologice sau sociale, unde stabilitatea apare nu din stază, ci din mișcare constantă și adaptare.

## 5. Hermeneutica filosofiei neutrosofice

Interpretarea, sau hermeneutica, a fost mult timp o piatră de temelie a filosofiei. Gadamer,[7] de exemplu, a subliniat inevitabilitatea părtinirii în înțelegere, argumentând că "prejudecățile" noastre modelează interpretările noastre. Neutrosofia, totuși, vede această părtinire nu ca un defect, ci ca un element neutral în cadrul procesului interpretativ. În această lumină, neutrosofia transformă înțelegerea tradițională a orizontului și a prejudecății într-o interacțiune dinamică a perspectivelor pozitive, negative și neutre.

Această schimbare este deosebit de evidentă atunci când analizăm mișcările filosofice istorice. Să luăm în considerare progresia ideilor în filosofia indiană, exemplificată de non-dualitatea lui Sankaracharya[8] (Advaita), dualitatea specială a lui Ramanujacharya[9] și dualismul lui Madhvacharya.[10] Ceea ce începe ca o unitate evoluează treptat în diferențiere, iar prin sinteza neutrosofică, se dezvăluie o unitate mai profundă. Neutrosofia propune astfel o viziune

---

[4] Paradoxurile mișcării ale lui Zenon sunt exemple cheie ale tipului de probleme filosofice pe care neutrosofia le abordează, arătând cum paradoxurile pot fi folosite ca instrumente pentru o înțelegere mai profundă, mai degrabă decât obstacole.

[5] Teoriile economice ale lui Keynes despre echilibru și instabilitate sunt conectate cu ideile neutrosofiei despre sisteme dinamice și oscilația dintre stabilitate și instabilitate.

[6] Explorarea de către Rugină a dezechilibrului stabil în economie poate fi văzută prin lentila neutrosofică ca un alt exemplu al modului în care contradicțiile din cadrul sistemelor pot coexista și se pot informa reciproc.

[7] Hermeneutica lui Gadamer despre interpretare și influența prejudecății asupra înțelegerii este îmbogățită de viziunea neutrosofiei asupra neutralității și interacțiunea dinamică a perspectivelor.

[8] Sankaracharya, S. (secolul al VIII-lea). Advaita Vedanta. Filosofia non-dualității lui Sankaracharya oferă o comparație importantă cu ideile neutrosofice despre interrelația opuselor, unde unitatea și diferențierea evoluează împreună.

[9] Ramanujacharya, R. (secolul al XI-lea). Vishishtadvaita Vedanta. Teoria dualității speciale a lui Ramanujacharya, oferind o sinteză a unității și diferenței, se aliniază cu abordările neutrosofice care combină afirmarea, negarea și neutralitatea.

[10] Madhvacharya, M. (secolul al XIII-lea). Dvaitha Vedanta. Dualismul lui Madhvacharya servește ca un exemplu istoric de gândire filosofică care poate fi îmbogățită de interacțiunea dinamică a conceptelor din neutrosofie.

a filosofiei ca un proces evolutiv de afirmare, negare și sinteză, mai degrabă decât un set static de sisteme concurente.

## 6. Neutrosofia și viitorul cercetării filosofice

În esența sa, neutrosofia însăși este o filosofie a filosofiei — o investigație a propriei necesități și inevitabilități. În acest fel, neutrosofia reflectă natura existenței în sine, care este inerent paradoxală și multifațetată. Să considerăm problematica minte-corp, încadrată în mod tradițional ca un dualism între fenomenele fizice și mentale. Neutrosofia vede în aceste fenomene nu forțe opuse, ci elemente constitutive reciproc.

Cu toate acestea, neutrosofia nu doar analizează problemele filosofice existente; ea oferă un cadru pentru generarea altora noi și explorarea teritoriilor intelectuale neexplorate. Complexitatea crescândă a lumii noastre, caracterizată prin progrese tehnologice rapide, globalizare și o conștientizare tot mai mare a perspectivelor diverse, necesită instrumente filosofice care să poată face față ambiguității, incertitudinii și paradoxului.

Să ne gândim doar la implicațiile inteligenței artificiale. Pe măsură ce sistemele AI devin mai sofisticate, ele ridică întrebări filosofice profunde despre conștiință, etică și natura umanității în sine. Capacitatea neutrosofiei de a analiza spectrul de posibilități, inclusiv stările neutre sau nedeterminate dintre inteligența umană și cea a mașinii, poate fi neprețuită în explorarea acestor teritorii neexplorate.

Mai mult, natura transdisciplinară a neutrosofiei încurajează colaborarea și polenizarea încrucișată a ideilor între diferite domenii de cercetare. Neutrosofia nu este doar o nouă ramură a filosofiei; ea reprezintă un nou mod de a face filosofie.

## 7. Concluzii

Contribuția neutrosofiei constă în potențialul său de a unifica școli, mișcări și teorii divergente într-un singur cadru cuprinzător. Această teorie a câmpului unificat în filosofie nu este o încercare de a șterge diferențele, ci de a ilumina substraturile lor comune. Nicio școală de gândire nu este inerent superioară alteia; fiecare contribuie cu un fragment la mozaicul înțelegerii umane. Această incluziune se extinde dincolo de granițele filosofiei la artă, cultură și știință. Marginalizarea gânditorilor și creatorilor non-occidentali evidențiază importanța recunoașterii contribuțiilor intelectuale diverse. Neutrosofia contestă reducerea cunoașterii la un canon restrâns, centrat pe Occident.

## Referințe


[Bolc, Borowik] Bolc, Leonard; Borowik, Piotr (1992). **Many-Valued Logics. Theoretical Foundations**. (*Logici cu valori multiple. Fundamente teoretice*). Heidelberg: Springer.

[Keynes]. Keynes, John Maynard (1936). **The General Theory of Employment, Interest and Money**. (*Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor*). London: Macmillan Press; New York: St. Martin's Press. O ediție electronică adaptată din ediția Harbinger (1964, Harcourt, Brace & World, New York), pe saitul HET: https://www.hetwebsite.net/het/texts/keynes/gt/gtcont.htm

[Rugina]. Rugină, A.N. (1983). "Toward a Third Revolution in Economic Thinking:: The Concept of Balanced (Equilibrium) Growth and Social Economics," (*Spre o a treia revoluție în gândirea

*economică: Conceptul de creștere echilibrată (echilibru) și economie socială*), *International Journal of Social Economics*, 10(1):3-45. https://doi.org/10.1108/eb013928

[Smarandache 1998] Smarandache, F. (2007). **A Unifying Field in Logics: Neutrosophic Logic. Neutrosophy, Neutrosophic Set, Neutrosophic Probability and Statistics**, 6th edition. (*Un câmp unificator în logici: Logica neutrosofică. Neutrosofia, mulțimea neutrosofică, probabilitatea și statistica neutrosofică*) Ann Arbor: InfoLearnQuest. Extras din Depozitul Digital al Universității din New Mexico, https://digitalrepository.unm.edu/math_fsp/163/

[Smarandache 2001] Florentin Smarandache, (2001). "On Rugina's system of thought," (*Despre sistemul de gândire al lui Rugină*), *International Journal of Social Economics*, 28(8):623-647, https://doi.org/10.1108/EUM0000000005543

[Smarandache 2002] Smarandache, Florentin (2002). "Neutrosophy, A New Branch of Philosophy." (*Neutrosofia, o nouă ramură a filosofiei*), *Multiple Valued Logic*, 3: 297-384. Extras din Depozitul Digital al Universității din New Mexico, https://digitalrepository.unm.edu/math_fsp/24

[Smarandache 2013] Smarandache, Florentin (2005). **Introduction to Neutrosophic Measure, Neutrosophic Integral, and Neutrosophic Probability**. (*Introducere în măsura neutrosofică, integrala neutrosofică și probabilitatea neutrosofică*). Craiova, Romania: Sitech. https://digitalrepository.unm.edu/math_fsp/34

[Tegmark] Tegmark, Max (2018). **Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence**. (*Viața 3.0: A fi om în era inteligenței artificiale*) New York: Vintage Books.